

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՐԱՔՍ գրական եւ գեղարուեստական պատկերակարգ հանդէս : 1898 Գիրք Ա , ութերորդ տարի : Պետերբ. , տպ. Շէլ . : 8⁰ էջք 184+6+235—262 : Բաժանորդագիրն է՝ 10 Ֆր. :

Ողբացեալ Ս. Գուլամիրեանցի այս հանդէսն՝ իր տեսակին մէջ միակն էր մեր մէջ , զարդարուած ընտիր եւ ճոխ նկարներով : Բայց կը ցաւինք որ մեր պաշտօնակցին մեռնելովը մեծ պակաս մը կը մնայ :

ԼՈՒՄԱՅ գրական հանդէս Դ տարի, 1899 Գիրք Ա (8⁰ էջք 328+111—222) եւ Գիրք Բ (8⁰ էջք 370) : Տփլիս , տպ. Մ. Շարաձ . 1899 : Բաժանորդագիրն է՝ 10 Ֆր. :

Մեր ընդհանրապէս տգէտ քահանաներու քով տեսնել Գիւտ քհ. Ա. զանեանց մը , որ ինքզինքը նուիրած է ազգային գրականութեան զարգացման , ուրախալի երեւոյթ մըն է : Եւ արժ. Գիւտ աւագ քահանայն իր «Լումայ» հանդէսով ոչ միայն լումայ մը ձգած է հայ աղքատիկ գրականութեան գանձանակին մէջ , այլ եւ բարձրացուցած է հայ կղերին պատիւն : Ըստ մեզ՝ լաւագոյն պիտի ըլլար Գանձարան անունը տալ «Լումայ»ին , քանի որ առաւելապէս ազգային ինչ եւ նոր գրականութեան գանձերուն ընդունարանն է այն , որուն մէջ ընթերցողը կը գտնէ իր ճաշակին յարմար ամէն տեսակ նիւթեր , այսպէս՝ «Սէն Մարտինի յիշատակարան»ին քով «Ս. Նազարեանի նամակներ»ը , Պետրոս Դուրեանի անտիպ «Արտաշէս Ա.»ի թատրերգութեան քով Գր. Բալասեանի «Ասլիմլիք եւ Սանասար»ը եւ Ն. Քարամեանի «Հայերը Բիւզանդիայում ուսումնասիրութիւնը : Կը մաղթենք մեր արժանապատիւ պաշտօնակցին յարատեւութիւն եւ երկար կեանք :

ԼԵՒՈՆ ՄՍԵՐԵԱՆՑԻ Հայերէն բարբառախօսութիւն : Ներածական ճառ, խօսուած Ս. Պետերբուրգի Կայս. Համալսարանին մէջ : Թրգ.՝ Բուս. Հ. Գարբիէլ վ. Մէնէվիչեան : Վիեննա , Մխթ. տպ. 1899 : 16⁰ էջք է+29 : Գինն է՝ ֆր. — 50 :

Մագիստրոս Պր. Մսերեանցի ներկայ աշխատութիւնը, որ կը պարու-նակէ հայերէն բարբառախօսութեան ուսումնասիրութեանց պատմութիւնը, ոճն եւ խնդիրները , հայերէն լեզուի պատմութեան նկատմամբ ունեցած նշանակութեամբն հանդերձ», կ'արժէ որ մեր գաւառացի գրողներուն ձեռքը տրուի Պր. Հ. Աճառեանի «Քննութիւն Ասլանբէգի բարբառին» (Վենետիկ 1898) հետ միասին : Ասոնք այն առասկ առաջնորդներ են , որոնց շատ պէտք ունին հայ լեզուաբանութեան քիչ շատ ճաշակ եւ յարմարութիւն ունեցող երիտասարդները : Վեր. Թարգմանիչը շնորհաւորութեան ու գովեստից արժանի է իր այս ընտրութեան համար , առանց որոյ թերեւս անծանօթ մնայինք մանրամասնութեան այս կարեւոր երկին, որ գրուած է մեզ արեւմտեան Հայոցս համար ըտլորովին անմատչելի լեզուով մը : Պր. Մսերեանց առանձնական նամակի մը մէջ կը գանգատի մեզի թէ իր աշխատութիւններէն միայն ա'յս երկն է որ արժանացած է հայերէն թարգմանութեան : Բայց ո՞վ է մեղաւորը : Եթէ մեր ուսսահայ բանասէրները Ռուսաց համար կը գրեն իրենց աշխատութիւնները , կրնան ուսսերէն միայն գրել եւ բաւականանալ . իսկ եթէ կ'ուզեն որ Հայերն ալ օգտուին , անոնցմէ այն ատեն պէտք է որ իրենք իսկ թարգմանեն իրենց հեղինակութիւններն Հայերէնի : «Բանասէր» շնորհակալութեամբ պիտի ընդունի բանասիրական ամէն տեսակ ուսումնասիրութեանց թարգմանութիւններ , եթէ հեղինակները կամ ուրիշներ հաճին զրկել խմբագրութեան :

Հ. ԲԱՐՍԵՂ Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ , Աբրահամ Մամիկոնէից եպիսկոպոսն եւ իւր առ Վաչագան գրած Թուղթն : Վենետիկ 1899 : 8⁰ էջք ԼԴ+29 :

Հ. Բ. Սարգիսեանի անունն ինքնին գրաւական մըն է արդէն թէ ո՞ր աստիճանի մանրազնին քննութեան առարկայ եղած են Աբրահամ եւ իր Թուղթն : Վեր. Հրատարակիչն երեսունուչորս էջ ներածութեամբ կը խօսի Խորենացույ եւ Աբրահամու իրարու հետ ունեցած տոնչութեան վրայ, եւ կը հետեւցնէ թէ «նոյն ինքն Աբրահամ եղած ըլլայ խմբագրող նաեւ Փոքր Սոկրատայ, եւ խմբագրած է զայն հայկ. հին թարգմանութեան կամ Մեծ Սոկրատայ վրայ» (ի՛ն) : Յայտնի է թէ Խորենացի շատ կտորներ առած է Սոկրատէն • արդ՝ վեր. Հրատարակիչը կը հետեւցնէ , թէ Աբրահամ Մամիկոնէից եպիսկոպոսին թղթին համաձայն՝ եթէ Սոկրատայ թարգմանութիւնը կատարուած է Ե գարու վերջին

քառասուն չորս, «ապագա սուրհանդակներն է որ Մովսէս անկէ ուղղորակի իսկ օգտաւասած ըլլայ, ինչպէս նաեւ Մեծ Անդրեասորոցի Վարդապետ թարգմանութենէ մի : » (ԱՊ) : Ներածութենէն յետոյ կուգայ բաւն թուղթը. — թուղթ Արքայապետ Մամիկոնէից կայսկոպոսի առ Վաչագան արքայ Աղուանից . Պատմութիւն վասն ժողովոյն Եփեսոսի, որ եղեւ ի ժամանակս Քէնդոսի Փռքա վասն ամբարշտին Նեստորի », հրատարակուած ասորիերութեամբք Փիլոսոֆանոսի օրինակաց եւ համեմատութեամբք Փոքր Սակաւասայ : Ասոր կը յաջորդէ «Երեսուցութիւնք եւ եղբակցացութիւն», (էջ 27—29) . օրով կը փակուի այս շահեկան աւտոմատիբուլիւն :

Վ. ՓԱՓԱՂՁԵԱՆԾ, Հայ-Բոշաների և Արաբուստած «Անգղադրական հանգրիւսէցն» Թիֆլիս, տպ. Ռոս. 1899: 80 էջք 99 Գինն է՝ 50 կոպ. :

— I. Հայ-Բոշաների վրաններու մասին : II. Առեւծի մասին : «Անգլիոյ Ժամանակագիր» N° 55, Թիֆլիս, տպ. Կ. Մարտ. 1899 : 160 էջք 46 :

Պր. Փափագեանց իբրեւ կարող գրիչ ծանօթ է ամէնուն, եւ իր բոլոր գրածները կը կարդացունին մեծ աստիճանով . այս կարգէն են նաեւ վերի երկու հրատարակութիւններն : Հայ-Բոշաներու կամ պարագայէս Բոշաներու մասին Հ. Ներսէս Վ. Սարգսեանի տաւած քանի ժրտեղեկութիւններն յետոյ, քանիսէք ուղղորդութիւն դարձուցին այս կորսուած ցիւղին վրայ . եւ կարծեմ Բոշաներու մասին առաջին հայերէն երկը պատրաստողը մենք եղանք : Մեր այս աշխատութիւնք դժբաղդ պարագայներու բերմամբ աւտարկ մնաց մինչեւ այսօր . բայց ուրիշներ յաջորդեցին մեզ, ինչպէս Պր. Պր. Գր. Վանցեան եւ Վ. Փափագեան : Վանցեանի աշխատութիւնէն՝ որ հրատարակուած է «Մուրճ» ամսագրին մէջ, նոյններ միայն տեսած ենք, հետեւաբար չենք կրնար մեր կարծիքն յայտնել այդ մասին . բայց Փափագեանի աշխատութիւններն ունենալով մեր առջեւ՝ կրնանք սեւ, թէ նա ալ ճիշդ մեր բրածին պէս աւանմամբ մանդալով եւ ապրելով հայ բոշաների մէջ» (էջ 23) ջանացած է կատարեալ գործ մը ընծայել : Սակայն Դ. Սարգսեանի հետ (տես «Մարտի» 1899, թ. 11) մենք ալ կասկածելի կը գտնենք, թէ «Ալամգարեան վարդապետը, պրոֆ. Պատկանեանը, հայ յայտնի գրողներէց միեւնոյնը բոշաներից են սերուած.» (էջ 83) : Բաւական կարգին ունիւ, ունիւնէ՝ «գնալ» նշանակութեամբ ծանօթ չէ մեզի . այսպէս կրկնուած է նաեւ յէջն 59 : Կարծենք պիտի ըլլայ միայն յիշեալ «չուել», ինչպէս կը ցուցնէ խոնարհման ձեւն ալ — կու-չեմ, կու-չես, կու-չէ... չեցի, չեցիր, չեց, որ շատ կանոնաւոր է :

ՏՕԲ. Ն. ՅԱՂԱՒԵՐԵԱՆ, Մանրէաբանութիւն Կ. Պ. , տպ. Պէտք. 1898: 80 էջք ժԱ. + 144 Գինն է՝ 10 դր. :

արաբերէն դար փիլի (թրք. դարձփիլի) բառն է . եւ արաբերէն փիլի կը նշանակէ «պղպեղ» : Արդ արաբերէն դար փիլի է' poivre long, piper longum, որ կը նշանակէ «երկայն պղպեղ» . եւ ճիշդ ալ մեր քով գտնուած Ասարայ Սերաստացւոյ ձեռագիր բժշկարանը , զոր նուիրած է մեզ մեր զպրոցական ընկերակիցներէն Պր . Դոկա . Կ. Յ. Փաշայեան , ունի այսպէս՝ «Հայ(ո)ց . Դարե պղպեղ. յրպի . Տար ֆլֆուլ. պրսից. Տար պլպուլ . Ինքն յերկան է եւ պղպեղին զհամն ունի» : Արիշանն ալ իր Հայրուսակին մէջ մեզի համամիտ է այս մասին :

Առ այժմ կը գոհանանք այսչափով, եւ կը խոստանանք յառաջիկային առիթը չփախցնել զբաղելու համար այսօրուական գիտական բառերու քըն-նութեամբ :

• •

ACTES du onzième Congrès International des Orientalistes. Paris, Impr. Nat. 1898—9.

Այս Յիշագիրք , որոնք հինգ ստուար հատորներէ կը բաղկանան , կը պարունակեն երկու տարի առաջ Պարիսի մէջ գումարուած Արեւելագէտ-ներու Համաժողովին ներկայացուած ուսումնասիրութեանց մէկ մասը միայն , Համաժողովիս նստերուն վրայ ամիսի տեղեկութիւն մը տուած ենք արդէն ի ժամանակին , (տես . Հանդ. ամս. , 1897, էջ 314), ուստի հարկ չկայ նորէն կրկնել նոյնը . սակայն մասնակցող ազգայնոց անուանքը մեր դրածէն աւելի գտնելով պաշտօնական ցուցակին մէջ, որ տպուած է ներկայ Յիշագրոց Ա հատորին սկիզբը, մեր ապագայ պատմութեան համար կարեւոր կը համարենք վերստին հրատարակել զանոնք ըստ ցուցակին . — Հ. Սուքիաս վ. Պարոնեան , Հ. Գրիգորիս վ. Գալէմբեարեան , Յակուբ Արթին փաշա, Պր. Պր. Կարապետ Եղեան , Լեւոն Մսերեանց , Միհրան Գալբաքճեան , Մինաս Զեքաղ, Աբգար Յովհաննէսեան , Հրաչեայ Աճառեան եւ Կ. Յ. Բասմաջեան : Ասոնցմէ զատ նոր անուն մըն ալ կը կարդանք ցանկին մէջ — Սիսակ Մօրկեան . եւ սակայն այս վերջինս անգամ չէր բայց եթէ պարզ ուկնդիր մը , որչափ գիտենք մենք մօտէն , բարեկամ ըլլալով Պր. Մօրկեանի : Անցնելով Յիշագրոցս մէջ մեզ հետաքրքրող նիւթերու , Ա հատորին մէջ կը գտնենք (էջ 257—259) Կ . Յ . Բասմաջեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը Շահրիարի բեւառածեւ արձանագրութեան վրայ , որուն հայերէն թարգմանութիւնը ներկայացուցած ենք արդէն «Բանասէր» ի գրքին սկիզբը : Յետոյ կուգայ (էջ 299—316) Պր. Լ. Մսերեանցի մէկ կարեւոր աշխատութիւնը Մշոյ գաւառաբարբառին ձայնաբանութեան վրայ, զոր ամբողջութեամբ պիտի թարգմանենք յարմար առթիւ , («Բանասէր» ի լեզուաբան ընթերցողաց համար : Միւս հատորներուն մէջ կարեւոր բան չկայ մեզ նկատմամբ :

• •

K.J.BASMADJIAN, Une nouvelle inscription arméniaque ou vannique.
—, Une nouvelle inscription byzantine.

Այս երկու փոքրիկ տետրակներն ալ հանուած են վերոյիշեալ Յիշա-
գիրքերէն :

* *

J.CLEDAT, Fragment d'une version copte de l'Apocalypse de St. Jean.
(Extrait de la «Revue de l'Orient chrétien»). Paris 1899. Typ. Firm. Did. 8°
pp. 19.

—, Origines égyptiennes. (Ext. de la «Revue de l'Ecole d'Anthropologie
de Paris»). Paris 1899. Félix Alcan. 8° pp. 201—226.

—, Observations sur deux tableaux ethnographiques égyptiens. Extr.
Idem. Paris 1899, pp. 297—300.

Այս երեք տետրակներէն առաջինը Յովհաննու Յայտնութեան զրփ-
տերէն թարգմանութեան հաստիտոր մըն է , գրուած Դ դարուն , որ կը
ոկսի Դ գլխուն 4 համարէն եւ կը վերջանայ գլ. 2, հմր. 5: Ղփտերէն բնա-
գրին կցուած է նաեւ ֆրանսերէն բառական թարգմանութիւն մը :— Իսկ
միւս երկու տետրակները կը խօսին Եգիպտացոց վրայ :

* *

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ Եւ հաշուեկշիռ 1898—1899 տարեշրջանի Թաւրիզի
Հայ. Բար. Ընկ. : 1899 Դաւրէժ. տպ. Արամ. դպր. : 8° էջք 23 :

Ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր բարեսէր ընթերցողաց օգնել այս
օգտաշատ Ընկերութեան , որուն հասցէն է՝ Société de bienfaisance des
dames arméniennes de Tauris. TAURIS (Perse).

* *

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐԹԱՐԱՆ-ՈՐԲԱՆՈՑ Ի Կիպրոս : Տեղեկագիր Բ տարե-
շրջանի : Գահիրէ, տպ. Ս. Դարբ. 1899. 8° էջք 44 :

Ջայս եւս կը յանձնարարենք մեր բարեսիրտ ընթերցողաց , օգնու-
թեան հասնելու համար ազգային որբիկներուն :

* *

ՊԵՐՃ, Ներշնչումներ : Գահիրէ, տպ. Մնտ. 1899 : 8° էջք 116 : Գին չէ
նշանակուած :

Բանաստեղծականպիտանի հրատարակութիւնմը, զոր կ'արժէ ունենալ :

* *

Ա. Ա. , Ինչ է կարգում ժողովուրդը եւ ինչպէս է վերաբերվում նա
դէպի ուսումնարանը եւ գիրքը : (Մրագիր տեղեկութիւններ հաւաքելու
համար) : Թիֆլիս, տպ. Ռօտ. 1899: Փոքրագիր էջք 14 : Գինը չէ
նշանա-
կուած :

Այսպիսեանցի «Ծրագրին» անբաժան ընկեր կրնայ ըլլալ այս փոքրիկ բայց յոյժ շահեկան տետրակը : Հրատարակիչն՝ հետեւողութեամբ Պրուգաւինի՝ 63 հարցումներու բաժնած է իր աշխատութիւնն, եւ մի առ մի առջեւնիս կը դնէ ժողովրդին ուսման մասին մեր հաւաքելիք տեղեկութեանց տեսակներն :

* * *

Dr. A. CARACACHE, Fœtus monstrueux humain anencéphale, sans fissure spinale et avec bifidité faciale. (Extr. des «Annales de la Société obstétricale de France»). 1899 Paris; pp. 5.

Ճարտար բժշկիս այս տեղեկաւորն արդիւնք է իր մէկ նշանաւոր զործողութեան, զոր կատարած է ծննդաբերութեան մը առթիւ :

* * *

B. G. AL-GHAZIRI, La Sainte Messe, suivant le rite de l'Eglise syrienne Maronite d'Antioche. Trad. du syriaque par le R. P.—. Paris 1899 ; pp. 36.

Ինչպէս անունէն յայտնի է, Անտիոքայ Մարոնիներուն ցատուկ կորհրդատետր մըն է այս, մաքուր վիմատիպ, որ կրնայ հեաքքքիւ եկեղեցական պատմութեամբ զբաղողները :

* * *

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ, Ճաշակ գաղղիական արդի բանաստեղծութեան : Ա (Փոքր 8⁰ էջք 42) եւ Բ (էջք 97) : Վենետ. 1899 :

Այս երկու տետրակներն ընտիր աշխարհաբար թարգմանութիւնները կը պարունակեն ֆրանսացի նշանաւոր գրիչներու ոտանաւորներուն, որոնցմէ Վեր. Թարգմանիչն ընտրանօք քաղած է եւ փունջ կապած :

* * *

A. CARRIERE, Les huit Sanctuaires de l'Arménie payenne d'après Agathange et Moïse de Khoren. Etude critique. Paris 1899. 8⁰ pp. 29.

Ուսուցչապետ Պր. Կարրիէրի այս չափ կարեւոր հրատարակութեան վրայ պիտի խօսինք գալ անգամ :

Կ . Յ . Բ